

KUIDAS MEIL LÄHEB?

2

LOOD
ETTEVÕTLIKEST
EESTI NAISTEST

SISUKORD

Koostaja: Sander Silm
Toimetaja: Marika Kusnets
Kujundus: Artur Borissenko
Trükk: TRIIP AS
Fotod: Sander Silm, erakogu

Käesolev kogumik on koostatud BRS
Interreg IIIB toel.

Copyright 2006 MTÜ ETNA Eestimaal

Sissejuhatus	7
FEM NET toob kokku tigusad naised	8
Mil moel on teabekeskused naistele toeks?	11
Mentorgrupp, mis muutis elu	12
Mis teeb ühest mentorgrupist hea mentorgrupi?	17
Laenugrupp aitab unistusi ellu viia	18
Kommentaar	22
Mõisahotell muutus kohaliku ettevõtluse mootoriks	24
Orava valla naised valmistuvad hüppeks	28
Käsitööpood koondab tegijaid	32

Tänavu kevadel külastas Tallinna Harvardi politoloogiprofessor **Robert Putnam**, kes väitis esmapilgul ennekuulmatut: suhted on raha – mida suurem on sinu sõprade-tuttavate võrgustik, seda jõukam sa oled ning seda kõrgem on su elukvaliteet. Mida tihedamalt on aga ühiskond erinevatest võrgustikest läbi põimunud, seda stabiilsem see on, seda vähem on kuritegevust ning seda parem on inimestel elada. Sotsiaalne kapital on sama palju väärt, kui n-ö päris kapital, oli Putnami sõnum.

Putnamit edasi arendades võib ka väita, et mida tihedam on ettevõtja koostöövõrgustik, seda edukam ollakse. Mida rohkem on ettevõtjal kontakte, seda enam omab ta infot; mida enam omab ta infot, seda enam on tal võimalusi. Seega võib öelda, et saamiseks edukaks ettevõtjaks, on lisaks füüsilisele kapitalile vaja ka sotsiaalset kapitali.

Ja eelmainitud sotsiaalse kapitali annavadki inimsuhted ehk meid ümbritsevad võrgustikud. Sestap keskendumegi seekordses kogumikus just Eesti naisettevõtjate võrgustikele. Juttu tuleb nii väikelaenugruppidest kui naisseltsidest, naisettevõtjatele mõeldud teabetubadest kui kohalike käsitöö omalaadseks mootoriks olevast käsitööpoest.

Kogumikku kootud võrgustike eripära on veel selles, et siin teevad naised konkreetset koostööd. Ja nagu raamatust selgub, võibki paljudel juhtudel olla just koostöö see, mis kindlustab töö paljudele väikeettevõtjatele.

ANNELI BAUVALD

FEM NET TOOB KOKKU TEGUSAD NAISED

Selle aasta sõbrapäeval kogunesid Võrumaa Arenguagentuuri ruumidesse Võrumaa naisettevõtjad, MTÜ ETNA Eestimaal rahvas, ettevõtlusplaane pidavad naised ja naisettevõtjad. Söödi ka torti, kuid mitte tähistamiseks sõbrapäeva, vaid just sellel päeval avati Eestis esimene naisettevõtjate regionaalne teabekeskus.

Tänaseks on teabekeskusi üle Eesti juba viis. Neist Võru, Tartu ja Rapla omad on tegutsenud üle poole aasta. Pärnu ja Jõhvi keskused said tuule tiibadesse tänavu sügisel. Paari sõnaga sellest, mis on regionaalne naisettevõtjate teabekeskus. Lühidalt öeldes on tegemist kohaga, kus naisettevõtjad saavad kõikvõimalikku teavet ettevõtte alustamise ning mentorlus-, toetus- ja rahastamisvõimaluste kohta. Samuti koordineeritakse keskustes võrgustikutööd ja ekspertabi, vahendatakse koostöökontakte, korraldatakse koolitusi, seminare ja infopäevi.

Võrumaa teabekeskuse koordinaatori **Ene Kerge** sõnul pole eelloetletu kaugeltki mitte keskuse ainukene üles-

anne. «Kui nüüd ausalt tunnistada, siis oli mul hirm, kas naisettevõtjad üldse keskusesse tulevad ainult selle pärast, et niisugune teabekeskus neile avatud on,» mõtiskles Ene. «Naised saavad üldjuhul ise endaga hakkama, palkavad näiteks hea raamatupidaja või tugeva juristi. Küll otsiksid naised võibolla midagi klubilaadset, kus arutleda aktuaalsetel teemadel, vahetada infot, kontakte ja saada sotsiaalset tuge.»

INFOPÄEVAD ANDSID TÖÖ

Kuigi Võru FEM NETi juurde pole veel formaalset naisettevõtjate klubi moodustunud, on keskuse tegevus aidanud kaasa esialgu küll väikese, kuid tegusa naisettevõtjate võrgustiku loomisele. Nimelt on keskus korraldanud mitmeid infopäevi, kus on juttu olnud nii maksundusest, seadusandlusest kui raamatupidamisest. «Infopäevadel käisid kohal ühed ja samad inimesed, mõnedest on saanud juba väga head sõb-

rannad.» naeris Ene. Kuid mitte ainult. Nii hakkasid omavahel tihedat koostööd tegema kolm naist, kelle tegevus mahub märksõna alla homoöpaatia. Nii teevad need naisettevõtjad looduslikest vahenditest massaaživahendeid, valmistavad raviteesid ja seepe. Tooted on küll erinevad, ent valdkond siiski sama. Ja ühiselt on kergem turgu otsida.

«Samuti käis meil infopäevadel üks naine, kes teeb ilukirja. Ühel koolitusel kurtis ta, et pole piisavalt tööd. Nüüd olid tal tänu infopäevadel osalenud naiste pakkumistele terve suvi käed tööd täis, nii et meie infopäevad on ka heaks enesereklaamiks,» sõnas Ene.

Rapla regionaalse teabekeskuse koordinaator **Anneli Bauvald** kinnitas samuti, et tegelikult vahetataksegi olulisem osa teabepäevade infost just kohvipausidel. «Paljud naisettevõtjad, eriti väikesed ja alles alustavad tahavad saada grupi tunnustust. Kohvipausidel jagatakse seda ohtrasti. Oleme mõelnud, et mõni teabepäev võiks ai-

ENE KERGE

INGE LEPP

nult kohvipausidest koosnedagi,» mui-
gas ta.

TÖÖTAB MITTE- FORMAALNE VÕRGUSTIK

Kuid nii, nagu kedagi ei saa vägisi ar-
mastada, nii ei toimi ka võrgustik, mis
on formaalne. «Samas, infopäevadel on
naised vabas õhkkonnas ja paljud jäävad
ka pärast teabe jagamist istuma ja oma-
vahel rääkima,» tõi Ene näite. «Sisuline
koostöö saabki alguse just sellistest koh-
tumistest.»

Samas tunnistasid nii Ene kui Anne-
li, et selline võrgustik «töötab» eelkõige
väikeste ettevõtete puhul. «Meil käib
vähe suurte tootmisettevõtete juhte, neil
on omad ringkonnad, kellega läbi käia,
ja väikeettevõtjatega on neil vähe ühist,»
ütles Anneli, kelle arvates on n-ö grupi
tuge vaja just alustavatel naisettevõtja-
tel, kuna neil on hirve ja kõhklusi, mis
on kogenud ettevõtjatel juba üle elatud.

VÕRGUSTUMINE ANNAKS TURU

Ene Kerge sõnul pole väikeettevõtjatel
sugugi kerge turgu leida, kuid just siin
annaks võrgustumine neile võimaluse

– üksteiselt on võimalik tellida tee-
nust või osta sisse allhanget. Anneli
tõi näite Raplamaalt, kus käsitöoga
tegelevad naised on hakanud laata-
dele minekut koos organiseerima.
Kui üks läheb laadale oma tooteid
müüma, siis võtab ta soovi korral
ka teiste näputöö kaasa. Niisugune
koopereerumine vähendab kulusid
ja annab naisettevõtjale seda, millest
neil kõige rohkem puudu on – aega.

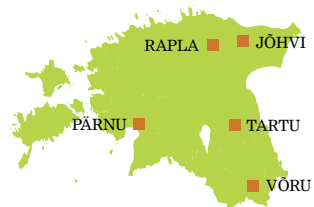
Sander Silm

MIL MOEL ON TEABEKESKUSED NAISTELE TOEKS?

Üldsõnaliselt öeldes on keskuste eesmärk
toetada maanaiste ettevõtlikkust ja suu-
rendada nende rolli piirkonna arendami-
sel. Sageli jääb naistel puudu julgusest
ja ettevõtlikkusest oma ideid ellu viia,
samuti napib teadmisi. Teadagi, pere
kõrvalt on raske õppimas käia, pidevalt
uut infot hankida, oma toodetele turgu
otsida ja luua. Tihti ei olda kursis teiste
naiste tegemistega ja nii ei leitagi oma
tegevusnišši. Kõigi nende probleemide
lahendamiseks ja leevendamiseks ongi
naistele võrgustikud vajalikud. Nende
kaudu saavad teabekeskused toetada
naiste loominguulisust; anda neile võima-
lus kodu lähedal töötada; siluda võima-
likke probleeme, mis tekivad ennast pere
ja töö vahel jagades; õpetada; aidata leida
turgu lähipiirkonnas, aga miks mitte ka
mujal maailmas.

*Inge Lepp,
FEM projekti regionaalsete
teabekeskuste tööpaki juht*

EESTI TEGUTSEB VIIS NAISETTEVÕTJATE
REGIONAALSET TEABEKESKUST
Lisainfo www.fem.ee

MENTORGRUPP, MIS MUUTIS ELU

Möödunud aasta sügisel palus FEM-projekti mentorluse tööpaki juht **Sirje Vällmann** ühel Pärnu Taluliidu koosolekul maha öelda, et need maanaised, kel oleks huvi moodustada mentorgrupp, võiksid pärast koosolekut saali jääda. Nii ka juhtus ning grupp seni üksteisele suhteliselt tundmatuid naisi jäi mentorgrupi kohta rohkem infot ootama. Pool aastat hiljem, kui FEM-projekti raames rahastatud mentorgrupil aeg otsa sai, olid naise sedavõrd harjunud koos käima, et sisuliselt keeldusid laiali minemast. «See mentorgrupp muutis meie elu,» kinnitasid naised kui ühest suust.

MIS HOIAB MENTORGRUPIS?

Üks põhjus, miks mõned Pärnumaa naised kümnete kilomeetrite kaugusele mentorgrupi kohtumisele sõidavad, on naiste sõnul infovahetus. «Põllumehed on ju sisuliselt üksi, naabrinaisega võib küll maast ja ilmast lobiseda, kuid mitte

sisulist infot vahetada,» selgitasid nad.

Kuigi mentorgrupi pea kõik tosin-kond naist tegelevad maaettevõtlusega, on nende tegevusalad siiski erinevad. Nii kasvatavad mentorgrupi liikmed küülikuid, astelpaju, lihaveseid, kanu, toodavad piima ja mune, tegelevad turismiga ning kasvatavad maitsetaimi ja istikuid. Küsimusele, kas sedavõrd erinevad erialad ei sega grupitööd, vastasid naised nagu ühest suust, et vastupidi, see annab grupitööle hoopis lisaväärtuse. Pärnu FEM NETi avamisel katsid mentorgrupi naised oma talude toodangust suurepärase laua. Jõulude paiku on neil plaanis veel kord millegi taolisega välja tulla.

Kuid siiski, mida on naised mentorgrupist saanud? «Meie mentor **Liivi Pihlasalu** pani meid kohe algul ennast analüüsima ja käskis paberile panna, mida ma teen, mis on minu tugevad küljed ja tulevikuplaanid,» rääkisid grupi liikmed. Kuigi esmapilgul ei tundu selles midagi erilist olevat, tunnistasid naised, et taolist analüüsi on väga vaja. Muidu on nii, et lõhutakse päevast päeva tööd

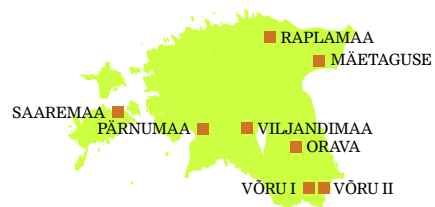
teha, mõtlemata järele, miks seda tööd üldse tehakse. «Raha on ainult edasiviiv jõud, mistõttu tuleks teha nii palju kui jõuad, rääkis üks grupiliikmetest, kes oli just lõpetanud ühe oma tegevustest – külapoe pidamise. Samas tunnistas ta, et kerge see polnud, on ju naised emotsionaalsemad ning seetõttu rohkem südamega oma tegemiste juures kinni.

Pärnu mentorgrupi liikmed tunnistasid, et vaatamata väga heale mentorile Liivi Pihlasalule on kõige suurem väärtus siiski omavahelisel suhtlemisel. Grupis on naisi, kes varjamatult imetlevad üksteise tegemisi ning samuti ohtvalt neid, kes on just grupis osalemisest saanud tegutsemisjulguse. Parim näide siinkohal on gruppi kuuluva Ave juhtum. Ave oli nimelt otsustanud, et üritab talu üles ehitada laenuraha võymata. Kord grupikoosolekul, kui tema talust juttu tuli, teatas Ave, et kui ta lõpuks kõik tehtud saab, siis kutsub kogu grupi endale külla. Selle peale ohanud üks grupiliige, et kuna küll see juhtub. Teel koju mõtles Ave pingsalt öeldu üle järele ja leidis, et tõepoolest – ühelt poolt pole

PÄRNUMAA MENTORGRUPP

FEM-PROJEKTI RAAMES
TEGUTSEVAD MENTORGRUPID
Lisainfo www.fem.ee

laenukoorem just midagi meeldivat, kuid teisalt on ka selge, et ilma rahasüstita ei juhtu maja juures niipea midagi olulist. Autoga koduvärvasse jõudes oli Avel ot-sus valmis: tuleb laenu võtta.

Tegelikult on pea kõigil grupiliik-metel rääkida mingi taoline lugu, kus grupi julgustuse tulemusena otsustati teha asju, millele varem poleks julgenud mõeldagi. Kes viis ellu oma unistuse ja ostis maja, mida oli kogu aeg ihalenud; kes lubas mehe lauta lüpsma; kes tegi veel midagi meeletumat. Üks on aga kindel – kõike seda poleks nad ilma mentor-grupi toeta teinud. Seetõttu polegi midagi inimestada, kui naised võtavad oma jutu kokku sõnadega: «Mentorgrupp on muutnud meie elu.»

Sander Silm

MIS ON MENTORLUS?

Mentorlusgrupis viiakse kokku ettevõtluskogemust omavad nõuandjad (mentorid) ja alustavad ettevõtjad (mentiid). Tegemist on kas kahe inimese või mentori ja grupi koostöösuhetega, kus kogunud mentor annab vabatahtlikult ning üldjuhul tasuta oma teadmised ja kogemused mentiile tema isikliku ja ettevõtlusalase arengu toetamiseks.

Edukas mentorlus tugineb mentori ja mentii usalduslikule koostööle, kus mentori rolliks on julgustada, innustada, toetada, eelkõige aga suunata mentiid mõtlema nii, et ta ise jõuaks oma probleemi efektiivseima lahenduseeni.

Mentii rolliks on olla avatud ja aktiivne, küsida, olla valmis kuulama ja nõu kuulda võtma. Mentor pakub mentiile oma rikkaliku teadmiste ja kogemusbaasi põhjal võimalusi ja alternatiive, annab kätte orientiirid ja avab ukсед. Otsused langetab, vastutuse oma otsuste ja arengu eest võtab aga mentii ise.

Allikas: Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus

MIS TEEB ÜHEST MENTORGRUPIST HEA MENTORGRUPI?

Mis teeb ühest grupist parema grupi kui teised, on raske öelda. Tegutsemise motivaatorid on erinevad, kuna osa inimesi on vaid vastuvõtjad, teine osa on aga jõudnud arusaamisele, et muutused, mis neis toimuvad, sõltuvad sellest, kui palju on inimene ise valmis tegema, õppima ja koostööd alustama. Gruppides toimubki hoiakute muutus just koostöö osas.

Mentorgrupi sünergia loovad siiski selle liikmed, kes on valmis koostööd teha ja arengu jaoks positiivset energiat panustama, tunnistama tehtud samme, ka neid, mis ei olnud ehk väga edukad. Teisisõnu: eduka grupi liikmed on valmis rääkima asjadest nii nagu need on, teades, et meie elus oleneb kõik meist endast.

*Sirje Vällmann
FEM-projekti mentorluse tööpaki juht*

KAJA SEEBA

LAENUGRUPP AITAB UNISTUSI ELLU VIIA

Hakatuseks üks küsimus: mis on ühist Bangladeshi majandusprofessoril **Mohammed Yunusel** ja Põlvamaal Laheda vallas elaval **Kaja Seebal**? Õige vastus oleks, et mõlemad on seotud väikelaenugrupiga. Just Yunus oli see, kes nüüdseks üle maailma levinud väikelaenugrupimudeli aastakümned tagasi Bangladeshis välja töötas. Yunus panustas naistele, kuna ta oli kindel, et erinevalt meestest ei raiska naised seda summat ära ning saavad hakkama ka väikese rahaga.

Kaja Seeba on kui elav tõestus Yunuse väitele. Nimelt on Kaja Eesti noorima, Laheda vallas tegutseva väikelaenugrupi liige. Laheda valla grupp hakkas koos käima tänavu talvel, kuigi ametlikult sai grupp loodud mais. Kaja sõnul oli temal grupiga liitumiseks kaks põhjust: esiteks tahtis ta saada lihtsamalt laenu ja teiseks, Kaja soovis oma valla naistega tihedamalt läbi käia. «Käin küll palju laatadel ja suhtlen oma klientidega, kuid tahaks rohkem läbi käia ka oma valla rahvaga. Kui jääd vanemaks, siis tahaks nagu ku-

hugi kuuluda,» naeris kodus kangastelgedel vaipu kuduv Kaja, kes tõsinedes lisas, et kuigi tema turg jääb väljapoole valda, on emotsionaalses plaanis siiski oluline, et tema tegemistest teataks ka vallas.

Samas ei anna laenugruppi kuulumine mitte ainult hingerahu. Nii kasutab Kaja ühe grupiliikme teenuseid, kes õmbleb talle vaibakotte. «Samuti olen Airi Varendi asjadega käinud laatadel ja üldse me toetame üksteist,» lisas ta.

PANGAST TÛLIKAS LAENU KÛSIDA

Peamine põhjus, miks Kaja laenugrupiga liitus, oli ikkagi laenu saamine. Viis aastat tagasi üritas Kaja Hansapangast laenu saada, kuid pank keeldus. Kuigi Ühispanngast Kaja toona ikka laenu sai, ei jätnud suhtlemine pankadega talle just kõige helgemat mälestust. «Panka minnes justkui kardad,» võttis ta oma tunded kokku. Seetõttu oli Kaja ääretult rõõmus, et sai laenugrupist ilma pabe-

reid määrimata 27 000 krooni. Sealjuures oli laenuprotsent vai 7, mis on tunduvalt väiksem, kui pankade pakutavad väikelaenude intressid.

Kuigi 27 000 krooni pole just ülemäärane suur raha, aitas see Kajal lahendada väga suure probleemi. Nimelt lagunes Kajal suve hakul, just enne laadade hooaega, auto. Kui ei saa laadale, siis ei saa ka raha. Laenurahaga ostiski Kaja endale uue auto. «Mõnikord aitab ka piskust, et asja käigus hoida,» nentis Kaja.

Samas tugevdab laenugrupp ka sotsiaalset võrgustikku, mis on ühele ettevõtjale äärmiselt vajalik. Nii on Kaja sõnul lubanud üks grupiliige tuua oma tuttavad vaibahuvilised tema juurde vaipu vaatama.

VÄIKELAENUGRUPP AITAS JALAD ALLA SAADA

Võrumaal, Haanjas Suhka turismitalu pidav **Merike Raiste-Prutt** kuulus Ees-

tis esimesse, 1998. aastal tegutsema hakanud laenugruppi. Nüüd, kaheksa aastat hiljem on Merike kindel, et just grupist saadud väikelaen ja teiste grupiliikmete toetus aitasid tal ettevõtlusele jalad alla saada. Merikese lugu on lihtne: 1998. aastal tegi ta oma elus kannapöörde ja kolis vanaema tallu Võrumaal. Algselt oli põllumajandusökonomisti haridusega Merikesel plaanis otsida endale töökoht, kuid paraku polnud toona sugugi kerge maal töökohta leida. Ja nii ei jäänudki muud üle, kui alustada ettevõtlusega. Selleks oli aga vaja algkapitali, mida Merikesel polnud.

Margit Utsal, kes läks ettevõtluskursustele, kutsus Merikese endaga kaasa. Kursuse lõppedes oli korraliku äriplaani olemasolu korral võimalik kandideerida Eesti esimesena tegutsemist alustanud laenugruppi. Merikesel läks see õnneks ja nii ta grupist 11 000 krooni laenu saigi. «Mu toonasel heal sõbral, praegusel abikaasal, oli autotöökoda. Selle raha eest tegime seal põrandad korda. Ostsime kuus puidust praakvoodit, tõin Abakhanist kangast, millest õmblesin linad ja päevatekid ning turistide vastuvõtmine võis alata. Ja seda kõike 11 000 krooni eest,» meenutas Merike.

Ta ei väsi kordamast, et ainult naine saab nii väikese summaga hakkama. Mees oleks selle raha maha joonud ja

kurtunud rahapuuduse üle.

Kuid laenugrupp oli ka teisel viisil üksteisele toeks. Nii müüs Margit oma turismitalus Merikese tehtud käsitööd. Samuti saatis Margit aeg-ajalt turiste, keda ta majutada ei suutnud, Merikese juurde. «Nüüd saadab Merike “oma ülejääke” mulle ka,» naeris Margit.

Kuid vähe sellest. Merike, Margit ja laenugrupi kolmas liige **Pille Malkov** hakkasid koos kaltsunukke valmistama. Need osutasid turistide seas äärmiselt menukaks ning aitasid naistel raskemad ajad üle elada. Kaltsunukkudele lisas populaarsust ka see, et tegemist polnud pelgalt anonüümsete nukkudega, vaid kunagi sealkandis elanud inimeste «taaskehastusega». Nukkudel oli käise peal isegi väike tutvustus, mis mehe või naisega tegemist on.

Margiti ja Merikese tegemisi on kaudselt toetanud ka üleriigiline naisettevõtjate võrgustik. Nii kiidab Merike väikelaenugrupi projektijuhti **Anneli Luisku**, kes toob väliskülalisi naiste turismitaludesse ega majuta neid hotellidesse. «Anneli teeb nii, et naised saaksid ikka tööd ja tundub, et selline variant meeldib eriti Põhjamaade naistele,» lisas ta.

Kuid kas kaheksa aastat tagasi alustanud laenugrupp tegutseb veel? «Ikka,» vastas Merike Raiste. Merikesel on plaan

nis kevadel uus ait püsti panna ning selleks kulub väikelaen hädasti ära.

MIS ON VÕRGUSTIKU-LAENU PROGRAMM?

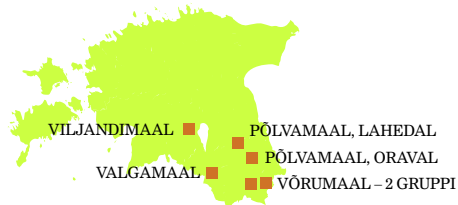
Maanaiste võrgustikulaenu programm aitab maapiirkondades ja väikelinnades elavatel naistel alustada iseseisvate ettevõtjatena või arendada edasi oma ettevõtteid, kasutades vahenditena koostööd, koolitust ja laenu.

Programmis osaleda soovivad naised moodustavad 3-liikmelise grupi, iga naine täidab võrgustikulaenugrupiga liitumise ankeedi, mis esitatakse koos programmiga liitumise avaldusega programmi koordineerivale organisatsioonile.

Programmi viib ellu MTÜ Kodukant Võrumaa. Programmi igapäevast tegevust juhivad programmi koordinaator:

Lisainfot väikelaenugruppide kohta leiab aadressilt: www.fem.ee

Sander Silm

ANNELI LUISK

KOMMENTAAR

KUIDAS ON VÄIKELAEN NAISTEVAHELIST KOOSTÖÖD EDENDANUD?

Väikelaen on vahend, mis seob naised koostöövõrgustikku – väikelaenu gruppi, õpetab neid koos planeerima ning oma tegevust ja selleks vajalikke ressursse analüüsima. Lihtsalt öeldes aitab väikelaen üle saada tundest, et mind pole kellelegi vaja, et ma nagunii ei suuda või et pangast laenu saamiseks on minu sisetulekud väikesed.

Seega, hing niiväga ihaldab ja käed lausa sügelevad tegutsema asuda, aga raha ei ole. Rahapuudus ja ebakindlus on väga tihti põhjuseks, miks naised ei alusta oma ideede ja südamesoovide elluviimist – seda, mis aitaks neil end teostada ja elamiseks raha teenida. Otsustades kuuluda väikelaenugruppi, saab naine enda kõrvale teised samasuguses olukorras olevad või olnud naised. Seega ollakse teineteisele nõustajateks, pakkudes õlatunnet. Ei kasutata keerulisi termineid ega uputata üksteist oma suurde tarkusesse, vaid räägitakse asjadest nii,

nagu see elus on, ning aidatakse sellega, mis võimalik. Võimalus saada laenu on lihtsalt lisaboonus, mille garantiiks on usaldus. Usaldus ka olukordades, kus kõik pole läinud nii nagu planeeriti, sest elu on plaanidesse teinud oma korrektiivid, mis tihtipeale on olnud ka hingele väga valusad või hoopis väga rõõmustavad.

Väikelaenugruppidesse kuuluvatest naistest on saanud head mõtte- ja tegutsemiskaaslased, kes ei karda oma ideid välja käia ja tiivustada ka teisi naisi. Koostöö ei ole ainult gruppidesisene, vaid ka gruppidevaheline, sest ühised seminarid, koolitused ja õppereisid on kokku viinud eri paikades tegutsevate gruppide liikmed. Kokku saades õpitakse juurde uusi asju ja jagatakse oma kogemusi. Ühistes aruteludes on nii mõnigi hull idee lagedale toodud, mida kohe kodus ellu viima asutakse. Keegi ei karda, et äkki hakkab teine seda teostama ja mina ei saagi sellest kasu lõigata. Valitseb hoopis niisugune suhtumine, et kui ta on valmis seda tegema, siis las teeb. Järgmine kord kokku saades saab juba kogemusi jagada. Gruppides ja gruppi-

de vahel tekib niisugune sünergia, mida on võimatu seletada, mõõta või kaaluda – see on midagi nii meeldivat ja hinge kosutavat. Nähtavasti just see ongi väikelaenugruppide puhul koostööd arendavaks baasiks.

*Anneli Luisk
Maanaiste võrgustikulaenu
koordinaator*

MÕISAHOTELL MUUTUS KOHALIKU ETTEVÕTLUSE MOOTORIKS

Mäetaguse vald Ida-Virumaal pole kaugeltki tavaline vald Eestis. Pole ju palju neid omavalitsusi, kus märkimisväärne osa tuludes tuleks maavaramaksudest või kus asub kunagine suursugune mõisaansambel, mille sarnast Eestis naljalt ei leia. Mõned aastad tagasi otsustaski Mäetaguse vald hakata mõisaansamblit tema renoveerima, kuna häärber oli juba taastatud. Ansambli kunagises hiilguse taastamist alustati mõisa tall-tõllakuurist hotellikompleksi väljaehitamisest.

Möödunud aasta lõpus hakkaski hotell valmis saama, kuid siis seisis vald järsku probleemi ees. Kuna omavalitsus ise hotellis tegutsema hakata ei tahtnud, siis tuli rentnik leida. Paraku huvilisi eriti polnud. Ja nii juhtuski, et vallaametnikud pakkusid hotelli endisele Mäetaguse tragile naisele **Piret Talistule**, kes toona naabervallas Kauksis puhkemaju pidas. Esimene vastus Piretilt oli konkreetne ei, kuna kolme lapse ema teadis suure-

päraselt, et siis ei pruugi tal pere jaoks enam üldse aega jääda. Kui aga hotell Meintack tänavu aasta alguses ukseid avas, oli selle eesotsas ei keegi muu kui Piret.

HOTELL KUI KOHALIKU ETTEVÕTLUSE MOOTOR

Kuigi poolesajakohaline Meintack ei kuulu just suuremate hotellide kilda, on ta piisavalt tugevaks kohaliku majandust arendavaks mootoriks. Tänavu talvel korraldaski Piret valla ettevõtjatele ümarlaua, mille eesmärk oli saada aimu sellest, mida kohalikud ettevõtjad pakuvad. «Ümarlaval saime palju häid ideid. Üks kohalik mees käis välja mõtte korraldada hotelli külalistele eksklusiivseid metsaretki – viia huvilisi näiteks hundi ulgu kuulama,» toob ta näite.

Kuna Mäetaguse vald on üsna kontrasterikas – ühelt poolt kaevandus-

maastik ja ainulaadne kaevandusmuuseum, teisalt ürgne loodus – siis tahabki Piret hakata huvilistele väikseid turismipakette välja töötama. «Paikneb ju meie lähedal Selisoo oma laugastega, mis on väga võimas vaatepilt,» lisab ta.

Kõige tihedam koostöö läks Piretil lahti aga kohalike ettevõtlike naisi ühendava MTÜga Maadaam. Maadaam koondab tosinkond naist, kes kõige muu kõrvalt teevad ka käsitööd. Sealjuures läheb osa Maadaami naiste näputöö Rootsi. Kohalik vald tellib naiste käest asja ilmaletulnud uutele vallaelanikele kingituseks lapiteki. Maadaami töolistamisse on oma panuse andnud ka Piret, kes asja tellis Maadaamilt veerandsada patja.

Samuti müüb Piret hotellis kohalike naiste käsitööd ja Maadaami seltskonda kuuluva mesiniku mett. Kuid hotellil on vaja osutada ka muid teenuseid. Nii teeb Mäetaguse külje all elav **Merike Elp** hotellikülalistele massaaži. Merikese sõnul on hotelli olemasolu tema jaoks suisa

ideaalne lahendus, vastasel juhul peaks ta oma teened pakkuma paarkümmend kilomeetrit eemal asuvas Jõhvis. Teisalt kiidab Piret Merikest, kes olevat äärmiselt paindlik ning tuleb vajadusel ise kiiresti kohale.

Eelõeldu põhjal võib tunduda, et kõik Pireti koostööpartnerid on naised. Päris nii see siiski pole. «Mõni mees on ka ikka hulgas,» naerab ta.

MUSTLASLAAGER HOTELLI?

Samas on Piretil ja Maadaami naistel hulgaliselt põnevaid ideid, kuidas teha Mäetaguse külaliste elu võimalikult huvitavaks ja, mis seal salata, jätta võimalikult palju raha Mäetagusele. Tänavu suvel Mäetagusel aset leidnud folklooripeol Kirde Killad panid Maadaami naised hotelli ette üles oma masinad ja hakkasid kõigi silme alla lapitekke tegema. Kuna huvi sellise ettevõtmise vastu oli suur, siis tuligi naistel mõte korraldada midagi mustlaslaagri taolist – mõisas toimuks stiilipidu ning riided stiilipeo tarbeks teeks Maadaam. Samuti pole Piret maha matnud mõtet teha mõisa kunagisse keldrisse looduskelder, kus lisaks kohalike naiste käsitööle pakutaks külalistele ka kerget kehakinnitust.

Kuid ega koostöö ainult eelõelduga piirdu. Nii on hotelli restorani põhiroogadeks küüliku- ja metssealihast praed, mille tarbeks liha tuleb ümbruskonna ettevõtjatelt. Piret tunnistas, et kuigi tal oli metssea liha menüüsse pannes kerge hirm sees, õigustas risk end iga ti ja praegu tuleb metssealihast pigem puudu. Positiivne kogemus küüliku ja metssealihaga andis Piretile mõtte tuua menüüsse ka jaanalinnu liha. Nimelt kasvatab **Kristiina Tarum** Mäetaguse vallas jaanalinde ning just sealt plaanibki Piret hõrgutavat liha hankida. Kuigi Kristiinal hetkel veel jaanalinnuliha pakkuda pole, ei jää hotelli ja jaanalinnufarmi vaheline koostöö tulevikku ootama. Piret on kindlal meelel, et hakkab hotellikülalistest jaanalinnuhuvilisi kindlasti farmi ekskursioonile viima.

KOOSTÖÖ POLE ENESESTMÕISTETAV

Kuigi kohalikud ettevõtjad olid hotelli avamise üle siiralt rõõmsad ja aldis oma teenuseid pakkuma, pole kõigiga koostöö sujunud. Nii tõi Piret näite tänavusest talvest, mil hotellikoha broneerinud külalastajad soovisid ka saanisõitu. Piret lubas selle neile kerge südamega välja, kuna Mäetagusel on mitmes talus nii

hobused kui saanid olemas. Kui ta aga hakkas saanisõidu tegijat otsima, siis selgus, et mõnel polnud aega, mõnel oli hobune sõnnikune jne. Lõpuks leidis Piret saanisõidu tegija mõne kilomeetri kauguselt Kiiklast, pealegi olnud ta väga rõõmus, et saab veidi raha teenida. «Paljud mõtlevad küll, et mõisa külaliste pealt saaks tulu teenida, kuid samas ei viitsi nad selle nimel pingutada,» nentis Meintack'i perenaine.

Sander Silm

TUULI DOLGOŠEV

ORAVA VALLA NAISED VALMISTUVAD HÜPPEKS

Piusa raudteejaama oli rongireisijatel viimati asja viis-kuus aastat tagasi. Praegu meenutab kunagist transpordisõlme vaid korras ja idülliline jaamahoone ning raudteel seisvad naftavagunid, mis viitava kaudselt ka ühele põhjusele, miks reisiringid enam Piusale ei käi.

Küll aga ei saa öelda, et inimeste vool oleks vanasse jaamahoonesse lõppenud. Nii nagu kunagi sõitis sadu inimesi Piusa metsadesse seenele-marjule, nii käiakse nüüd vanas jaamahoones avatud savikoda ja käsitööpoodi vaatamas. Viimase taga on aga suuresti Orava valla naisselts.

Kuid tegelikult ei tule kaugeltki kõik inimesed Piusa raudteejaama savikoda vaatama ja sealsete naiste käsitööd ostma – masside magnet asub raudteejaamast mõnesaja meetri kaugusel, kus ilmsuures liivakarjääris asuvad Piusa liivakoopad. Ja kuigi tänavu kevadel meediast läbi jooksnud sõnum koobaste ohtlikkusest jahutas veidike turistide indu, ei rohtunud rajad koo-

baste juurde ka tänavu.

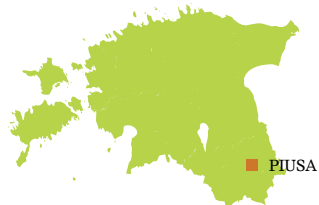
Aga mida ühist on Orava naisseltsil, Piusa liivakoobastel ja käsitööpoel? Pole mingit kahtlust, et sõna otseses mõttes ääremaal asuva (Piusa raudteejaamast on Vene Föderatsiooni piirini 13 kilomeetrit) Orava valla üks peamisi turismiatraktsioone on Piusa liivakoopad. Kuna inimeste voog oli koobastesse täiesti kontrollimatu ning midagi vallale sisse ei toonud, otsustas Orava vald koostada Piusa Külustuskeskuse arengukava. Ühe partnerina kutsus vald arengukava koostamisel kaasa lööma ka Orava maa-naiste seltsi.

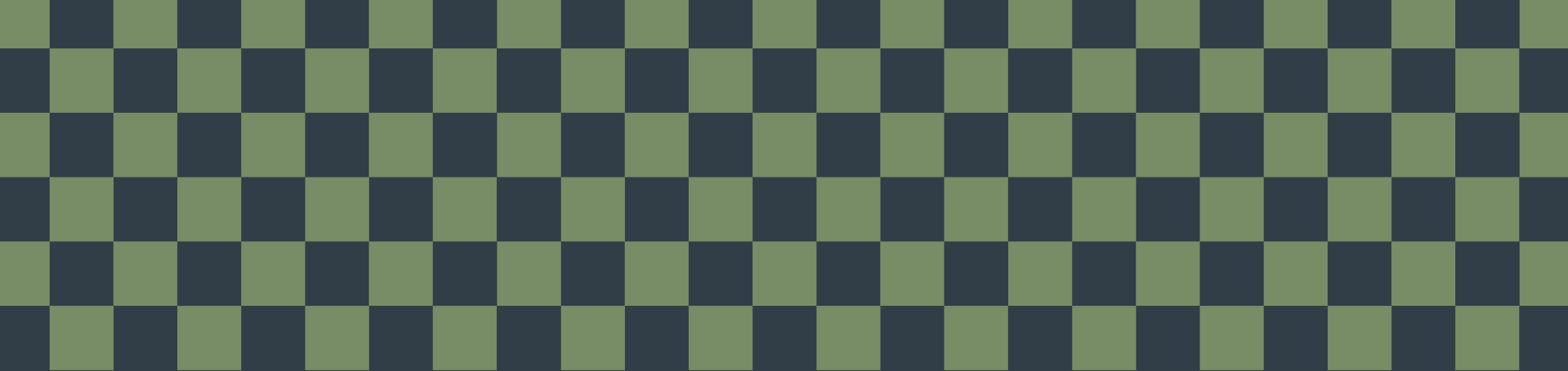
VALMISTUMINE TURISMIBUUMIKS

Maanaiste seltsi esinaine **Tuuli Dolgoševi** ja Orava väikelaenugrupi protsessijuhhi **Aino Suurmani** sõnul võibki nii maanaiste seltsi kui väikelaenugrupi senist tegevust – Piusale on kerkinud suur galerii ja söögikohaga külas-

tuskeskus – nimetada ettevalmistuseks eelseisvaks turismibuumiks. «Me õpetame praegu inimesi välja, kuidas teha kõikvõimalikest loodusmaterjalidest erinevaid asju, FEM-projekti raames aset leidnud CBS-projektis õppisime raamatupidamist, ettevõtlust ning käisime mitmetel ideereisidel,» loetles Aino. Samuti löid Orava naised väikelaenugrupi, et vajadusel hõlpsasti laenu saada.

Kuigi suures osas kattuvad nii naisseltsi ja väikelaenugrupi liikmed kui ka CBS koolitustel käinud, on piisavalt palju ka neid naisi, kes kuuluvad vaid ühte või teise. Samas on ühiste asjade tegemine liitnud kõiki naisi. Suurim naisseltsi ettevõtmine leiis aset tänavu kevadel, mil korralati konkurss kohalike toitude leidmiseks. Orava valla probleem on nimelt selles, et seal pole ühtegi söögikohta ning kõik vähegi kohalikust toidust pidavad turistid sõidavad Oravalt naabervaldadesse – kas Setu tsäimajja või Setu turismitalu. «Miks me siis laseme turistid siit minema, sama hästi võiksime neid ise

toita,» sedastas Tuuli.

Konkursi eesmärk oli leida toite, mis assotsieeruvad märksõnadega *orav* ja *liiv*. Ja kui uskuda Aino juttu, siis toodi konkursile väga põnevaid roogi. Kõige rohkem liitis naisi aga selle konkursi raames läbi viidud koolitus, kus naised vaaritasid terve päeva Vastseliina kihelkonna roogasid. Retseptid oli **Tiiu Toompuu** Eesti Rahva Muuseumist üles otsinud. Kuulub ju Orava ajalooliselt just kunagise Vastseliina kihelkonna koosseisu.

Kõige sellega on naistel aga kaugem plaan. Kui külastuskeskus kunagi ukсед avab, siis sooviksid nad, et sealse söögikohaga opereerib keegi kohalik ettevõtja, mitte võõrsilt tulnu. «Muidu võib juhtuda nii, et tuleb võõras firma, teenib siin kasumit ja kohalikud naised saavad miinimumpalga eest ainult nõusid pesta,» nentis Tuuli.

Kuid ega toitlustamine pole sealsete naiste ainukene võimalik sissetulekuallikas. Juba praegu on naiseltsi käsitöötuba näidanud, et turistid ostavad kõike, mis ehtne ja hea. Tuuli ohkas, et vahepeal oli ostjate ees suisa piinlik, et pole midagi müüa. Samas on turistide huvi algupärase käsitöö vastu soodustanud ka naiste omavahe- list koostööd, kus ühed teevad teistele näiteks allhanget. Allhankega on see

probleem, et pole oskustööjõudu, kelle käest seda tellida.

KÜLASTUSKESKUSE AVAMISE VENIMINE PEATAS PLAANID

Tuuli sõnul ringlebki kogu sealsete naiste ettevõtlusideed märksõna Piusa ümber. Seetõttu pole midagi imestada, et kevadine uudis Piusa koobaste ohtlikkusest naistel korraks jalad alt löi. Praeguseks on probleem õnneks lahendatud – loodavasse külastuskusesse tuleb galerii, kus turistid saavad koobastega turvaliselt tutvuda. Siiski lükkas see uudis külastuskeskuse avamise vähemalt aasta võrra edasi. Kuid mis veelgi hullem – seetõttu jätsid paljud inimesed tänavu Piusale tulemata, kuna tekkinud meediamürast saadi aru, nagu oleks asi sedavõrd hull, et inimesi ei lasta koobaste lähedalegi.

Aino arvates pole aga halb heata, andis see ju ettevalmistusaega. Nii saavad naised järgmiseks hooajaks töötubasid ette valmistada, lastehoiuteenust sisse töötada jne. Kuid siiski otsustasid mitmed laenugrupi liikmed jätta tänavu laen võtmata, kuigi võimalus selleks oli. Õnneks on praeguseks juba selge, et hiljemalt ülejäämiseks aastaks on külas-

tuskeskus valmis. Seni ei kavatse Orava naised mitte käed rüpes istuda. «Me võime kokku panna erinevaid pakette koos *catering*'iga, teha erinevaid töötubasid ja pakkuda näiteks lastehoiu teenust,» loetles Tuuli ettevõtlusvariante. «Tegelikult seisnebki meie naiseltsi idee selles, et teha inimestele selgeks – ka Oraval on võimalik tegeleda ettevõtlusega ja tulu teenida.»

Naisi ei häiri ka see, et laenugrupist saadavad laenusummad pole kuigi suured – vaid 5000-20 000 krooni. Tuuli sõnul saaks selle raha eest osta näiteks uue õmblusmasina. Igatahes on Orava naistel pea mõtteid täis, kuidas imepeene Piusa liiva najal ja üksteisele toetudes ettevõtlusega ennast ära elatada. Kui Piusa liiv aitas Eesti klaasitööstusel aastakümneid tasemel püsida, küll aitab ka ühe valla ettevõtlusele jalad alla.

Sander Silm

ENE KULDRE

KÄSITÖÖPOOD KOONDAB TEGIJAID

Paides, Väike-Aia tänavas asub üks üle-eelmisel sajandil ehitatud maja, milles on koha leidnud kohalik käsitööpood. Tegelikult polegi tegemist pelgalt poega, kuna poekese ruumides on üleval ka kahed kangasteljed, mille peal poe perenaine **Ene Kuldre** villatekke koob. Kuid mis veelgi tähtsam: poe näol on tegemist omalaadse käsitöötegijaid koondava keskusega.

«Tegelikult saigi asi alguse kangastelgedest, kõik ülejäänud on siia juurde kasvanud,» meenutas Ene, kes omandas kudumisokuse juba aastaid tagasi. Ja kui siis üheksakümnendatel tekkis vajadus lisateenistuse järele, panigi ta kodus kangasteljed üles ja hakkas villaseid tekked kuduma. Ene tegi neid nii müügiks kui ka lambakasvatajatele teenustööna. Kuna aga tekke pidi müüma, siis ühel hetkel tekkis vajadus oma kätetööd püsivamas kohas turustama hakata. Nii avaski Ene koos kolme naisega Tallinn-Tartu maantee ääres asuvas Mäeküla kunagises kõrtsis käsitöötoa. Kolm aastat tagasi pakuti aga Enele ruume Paidesse

– sellest ajast alates tegutsebki käsitööpood Väike-Aia tänaval. Kuna aga poodi vaid vaipadega üleval pidada pole mõeldav, siis hakati kontakte looma ka teiste Järvamaa käsitöötegijatega.

Ene sõnul võibki poe ümber koondunud tegijad jagada n-ö suureks ja väikeks ringiks. Väiksema ringi moodustavad need, kellel on rohkem aega käsitööga tegelda. Koos arutatakse, mida oma klientidele pakkuda ja kuidas ühte või teist asja teha. «Tegelikult ongi nii, et enamik meie käsitöötegijaid teeb seda mingi muu ameti kõrvalt – kes teeb keelekorrektuuri, kes kasvatab ravimitaimi,» loetles Ene, kelle sõnul on vaid pelgalt käsitööga üsna raske ennast ära elatada. Kuid kuna poe kliendid soovivad üsna palju tellimustoidid, siis on suurepärane, et poe ümber on koondunud naised, kelle oskusi ja võimeid ta teab ning keda julgeb seetõttu ka klientidele soovitada. Kui eelmainitud n-ö väikesesse ringi kuulub kümnekond naist, siis oma kaupa poodi müügile toonud on pea sadakond. «Nemad toovad aeg-ajalt midagi müüki, kaovad mõneks

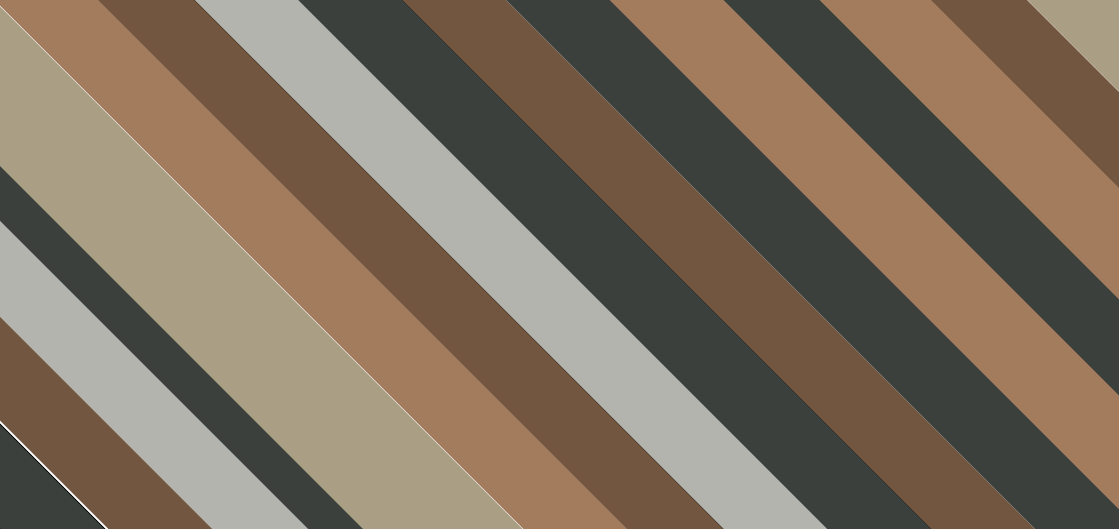
ajaks ja ilmuvad siis jälle välja,» kommenteeris Ene.

KOOS LAATADEL

Käsitööpoe naised käivad koos ka laatadel, kuna üks laadalkäik pole kaugeltki naljaasi. Ainult oma asjadega pole laadale mõtet minna, sest see on kallid. Nii panevadki naised oma näputöö kokku ja müüvad seda ühiselt. Samas tunnistas Ene, et palju nad laatu ei külasta. Kui juba minnakse, siis võetakse seda pigem kui võimalust ennast eksponeerida ja tagasisidet saada. «Tuleb ju uurida, mida inimesed tegelikult soovivad. Pole ju mõtet asi lihtsalt valmis teha ja siis üritada see maha müüa.»

Küsimusele, kas käsitööpoel pole kavas leida oma kaastöötajate võrgustikule näiteks Võru käsitööühistu ESI laadne vorm, vastas Ene väikese kaalumise järel, et hetkel pole see vajalik. «Seda oleks vaja siis, kui tahaksime välja minna ühise nime all, kuid seda soovi meil hetkel pole. Meie kambale sobib praegune olu-»

kord hästi,» naeris ta. «Et rõõmuga teha, et poleks kohustust.»

Käsitööpoodi pidades pole Ene missioon mitte kohalikele käsitöölisele müügivõimalust pakkuda, vaid hoopis midagi enam. «Meid ühendab see, et me kõik rõhume kvaliteedile,» rääkis ta. «Viimasel ajal on lisandunud palju tegijaid, kes on kindlad, et kaup läheb nii või teisiti. Ostjat tuleb aga austada. Eesti käsitöö on sedavõrd rikas, et taset tuleb hoida.»

Käsitööst rääkides ei saanud Ene üle ega ümber ka hinnatasemest. Ta on välja arvestanud, et kui villaste sokkide väljamüügihind on sadakond krooni, siis teeb see kuduja tunnipalgaks 6 krooni. Ehk siis normaalse töökoormusega teenib kuduja tuhatkond krooni kuus. Ja seda ajal, mil keskmine brutopalk Eestis hakkab lähenema kümnele tuhandele kroonile. «Ma arvan, et hinnad ei tõuse enne, kui tegijad ära kaovad. Alles siis läheb käsitöö hinda,» sõnas ta.

Seetõttu ongi Ene üle saanud kompleksist, mis ei lasknud tal oma toodete eest õiglast hinda küsida. «Varem mõtlesin ikka, et kuidas ma nii palju küsin, kuidagi piinlik oli,» meenutas ta. «Kuid ka meie peame oma kulud katma ja maksud maksma, nii et häbeneda pole siin midagi.»

Sander Silm

KUIDAS MEIL LÄHEB?

2

LOOD
ETTEVÕTLIKEST
EESTI NAISTEST